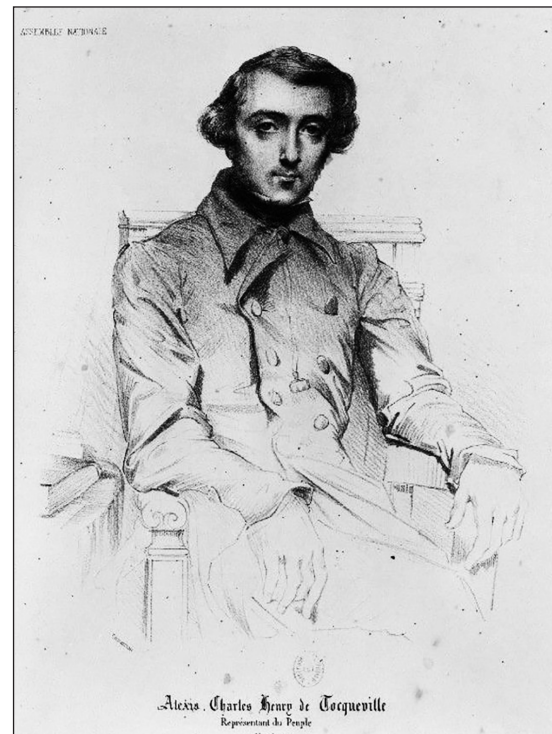

Tocqueville a rabszolgaságról meg a rasszizmusról

A francia XIX. század politikai irodalmának, semmi kétség, Alexis de Tocqueville Amerikai demokráciája a legolvasottabb, legtöbbet elemzett és mind a mai napig legidősebb alkotása. A közhiedelemmel ellentétben nem egy, hanem két különböző (jöllehet, egyetlen műként közreadott) könyvről van szó. Az első Amerikai demokrácia 1835-ben, a második 1840-ben jelent meg. A mű alapötletét a szerző nem az Újvilágból hozta, az már akkor felöltött benne, amikor még el sem indult Amerikába. De az ötletből az Újvilágban lett bizonyosság. Tocqueville azzal a meggyőződéssel jön haza, miután barátja, Gustave de Beaumont társaságában 1831 áprilisától 1832 márciusáig csaknem tíz hónapot tölt az Egyesült Államokban, hogy a demokratikus társadalom, amellyel az óceán túlsópartján megismerkedett, előbb-utóbb Európában is „felüti fejét”, még hozzá elkerülhetetlenül, minden előnyével és hátrányával, minden kockázatával és fogyatékoságával.

Tocqueville és Beaumont az újvilági demokrácia erőnyei mellett az indiánok és feketék tragikus sorsával is megismerkedik; mindketten - tolmács útján – beszélnek is velük, tudni akarják, hogy a két népcsoport milyen kegyetlenségnek és igazságtalanságnak áldozata. A keserű tapasztalat egész életüket meghatározta. A két jó barát azzal az elhatározással tér vissza Európába, hogy mindent meg fog tenni a rabszolgaságot eltörlése érdekében. Mindez azért is fontos, mert a rabszolgaságot Tocqueville szerint szorosán összefügg a rasszizmussal, mi több, a modernkori rabszolgaságot az ókorival – épp a rasszizmus alkotja az alapját. Tocqueville mind racionálisan (a korabeli tudomány érveivel, vagyis az emberiség megbontathatlan egységére hivatkozva¹), mind morálisan (a kereszténység egyetemességének nevében) elsőként utasítja el egyes népcsoportoknak az emberi közösségből való kirekesztését. „Mi sem ellentétebb az emberi természettel – írja Az amerikai demokráciában -, mint örök különbségeket feltételezni olyan emberek között, akik megteveszthetetlenül hasonlítanak egymásra!”²

Az első könyvben különös helyet foglal el a Néhány gondolat az Egyesült Államok területén élő három faj³ jelenlegi állapotáról és várható jövőjéről című X. fejezet, amelyet a szerző csak pár hónappal a mű megjelenése előtt illesztett könyvébe (az alább bemutatott szemelvény ebből a fejezetből való). Elképzelhető, hogy Tocqueville, eredetileg, a IX. fejezet Az előbbiek jelentősége Európára nézve című alfejezetét szánta az első kötet utószavának, az imént említett X. fejezetet pedig a könyv füg-

Alexis de Tocqueville. Théodore Chassériau metszete (1848)

gelékében akarta közölni (a fejezet ugyanis sem a könyv tervezetében, sem a fennmaradt vázlatokban nem szerepel), de végül másképp döntött.

Hogy miért, nem könnyű megmondani. Tocqueville és barátja, Gustave de Beaumont között az volt a megegyezés, hogy az első csak érinti az amerikai feketék helyzetét, mivel a kérdést – igaz, nem politikai esszéiben, hanem fikcióban – útitársra, Gustave de Beaumont dolgozza fel a feketék sorsát elemző romantikus regényében⁴. Nem csoda, hogy a X. fejezet annyi rokon vonást mutat Beaumont könyvével. Lehet, hogy az utóbbi meggyőzte Tocqueville-t, hogy mégis elemezze a kérdést? Esetleg az 1834-es New York-i zavargások késztették a szerzőt korábbi elképzelésének megváltoztatására? Csak találgathatunk.

A magam részéről harmadik feltevést tartanék valószínűnek. Bár Tocqueville nyíltan nem mondja ki, de egyáltalán nem lehetetlen, hogy azt akarta jelezni az első részbe utólag betoldott és rendkívül terjedelmes (a mű csaknem

egynegyedét kitevő) X. fejezettel, hogy az általa kétségtelesenül nagyra becsült amerikai demokrácia két ösbűnrre, ahogyan ma mondanánk, két emberiségellenes bűncselekményre épül: az indiánok genocídiumára meg a feketék rabszolgasorba taszítására. Márpedig – sugallja Tocqueville az utolsó fejezettel - az országban élő két népcsoport jogfosztásán alapuló demokráciával nemcsak az a baj, hogy csonka; ennél is nagyobb baj, hogy az ilyen féltoldalás demokrácia, ha lehet, még könnyebben válthat át a „többség zsarnokságába”.

A. P.

A terület, amelyet az amerikai Unió ma elfoglal vagy magának követel, az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig terjed. Amiből az következik, hogy határai keleten és nyugaton is azonosak a kontinensével; a területet délről trópusok, északról jégmezők határolják.

Ezt a hatalmas térséget, Európától eltérően, nem egyetlen embercsalád leszármazottjai népesítik be. A lakosságot három egymástól már első pillantásra is erősen különböző és – tehetném hozzá – három egymással csaknem hadilábon álló etnikum alkotja. A közoktatás, a törvény, a származás, sőt, a háromféle embernek már külső megjelenése is csaknem áthatolhatatlan falat húz a három etnikum közé. Jóllehet, a vakvéletlen ugyanabba az országba vetette őket, keveredni nem keverednek egymással, és mindegyik a másik kettőtől elkülönülve megy tovább a sors által kijelölt útján.

A három erősen különböző etnikum közül elsőnek – mind az intelligencia, mind a hatalom, mind a szerencse tekintetében – a fehér, vagyis az európai ember vonzza magára a tekintetet, ő felel meg leginkább az emberről alkotott képünknek, a néger meg az indián csak utána következnek.

Ami e két sorsüldözött emberfajt illeti, nincs bennük semmi közös, más a származásuk, más az arcuk, más a nyelvük, mások a szokásaik; egyedül balsorsuk hasonlít egymásra. Mindkettő egyformán alárendelt pozíciót foglal el abban az országban, amelynek lakója; mindkettő bőrén érzi a zsarnokság következményeit; és bármennyire különböző is nyomorúságuk, mindketten méltán mondhatják, ennek a nyomorúságnak ugyanaz az okozója.

Talán bizony nem mondhatjuk, ha elnézzük, mi történik a világban, hogy az európai úgy viszonyul a többi etnikumhoz, mint ember az állathoz? Szolgásgorba dönti őket, és ha nem hajlandók fejüket az európai ember jármába hajtani, elpusztulnak.

Az afrikaiakat alávetett helyzetük még az emberi nemhez való tartozás csaknem mindegyik kiváltságától is megfosztotta! A néger az Egyesült Államokban még emlékképét is elvesztette egykori ha-

Indián törzsek Észak-Amerikában

zájának. Már a nyelvet sem érti, amit atyái beszéltek. Atyái vallását megtagadta, szokásait elfelejtette. Jóllehet a néger ma már semmi sem köti Afrikához, nem szerzett semmi jogot Európa javainak megszerzéséhez; olyan érzése van az embernek, mintha megrekedt volna két társadalom között, mintha ott állna, magányosan, két nép között. Egyik nép eladta, de a másik nem fogadta be. Az egész világban csak rabszolgatartója házában lelt otthonra, de ez korántsem jelenti, hogy hazára is talált volna.

A négernek nincs családja; ő a nőben csak szexuális partnert lát, és ha gyermeke születik, az is osztozik sorsában. [...]

De hiába vetették a szenvedés mélységes bugyrába, a néger nem látja tisztán, milyen szerencsétlen; az erőszak rabszolgaságba süllyesztette, a rabszolgasors pedig rabszolgagondolatokat, rabszolgabecsúgyat ültetett el benne. Ennek ellenére nem gyűlöli zsarnokait, sőt, inkább felnéz rájuk, és nemcsak örömet talál elnyomói szolgálai utánzásában, de még büszke is rá, hogy utánozza őket.

Értelmi képessége ösztöneinek szintjére süllyedt.

A néger beleszületik a szolgaságba. De mit is mondok, nem ritkán még az anyja hasában van, amikor már meg is vásárolták, amiért is elmondhatja, ő már születése előtt is rabszolga volt.

Ebben az igénytelen és örömtelen életben, amiben bármilyen képességekkel rendelkeznek is, annak más látja hasznát, a néger már az élet legelső időszakában megérti, hogy másik ember tulajdona, akinek az az érdeke, hogy ügveljen a néger testi épiségére; emennek pedig még ahhoz sincs joga, hogy törődjék tulajdon sorsával. A néger, akinek szemében még a gondolkodás is fölösleges ajándéka a

Gondviselésnek, életével megbékélve élvezi a rabszolgálat összes kiváltságát.

És ha felszabadítják, az ölébe hullott szabadság láncait nemritkán még a rabszolgaság láncánál is súlyosabbnak érzi. Mindennek az a magyarázata, hogy élete során semmi mást nem tanult a feltétlen engedelmisségen kívül, és mivel mindig a parancsot, sohasem az ész tartotta szem előtt, hiába lett az ész az egyetlen vezére, hangját már nem képes meghallani. A felszabadított négyezer új vágy veszi körül csábítóan, de sem elég tudása, sem elég energiája nincs ahhoz, hogy ellenálljon nekik. A rajtuk uralkodó vágyakkal ugyanis meg kell küzdeni, ő viszont csak engedelmisséget tanult meg alávetettséget. Mindennek következményeként rendkívül nyomorúságos helyzet az osztályrésze: a szolgaságban eltömpül, a szabadságba belepusztul.

Rabszolga-kereskedelem. Mademoiselle Rollet metszete

Az elnyomás az indián etnikum sorsát is nagymértékben befolyásolta, de az elnyomás egészen más következményekkel járt az ő esetükben.

Mielőtt a fehér ember partra szállt az Újvilágban, Észak-Amerika lakói a vadonban éltek zavartalan életüket. Mivel ezek a vademberek teljesen ki voltak szolgáltatva az erdei élet viszontagságainak, a civilizálatlan népek hibái és erényei jellemezték őket. Miután az indián törzseket szétszórták a lakatlan földeken, elmondhatatlanul nyomorúságos otthonlan vándoréletre ítélték őket.

A civilizálatlan nemzeteket csak a világról alkotott nézeteik és szokásaik irányítják.

Azzal, hogy az európaiak zsarnoksága meggyengítette az észak-amerikai indiánok hazaszeretetét,

hogy a szélrózsa minden irányában szétszórta családjaikat, hogy – megszakítva az emlékezet láncolatát - szétzilálta hagyományait, megváltoztatta szokásaikat, feleslegesen megsokszorozta szükségleteiket, az eddiginél is nagyobb zűrzavarba és civilizálatlanságba taszította őket. E népek morális állapota és egészsége egyszerre fordult egyre rosszabbra, és minél szerencsétlenebbek lettek, annál mélyebbre sülyedtek a barbárságban. Mindezek ellenére az európaiaknak sohasem sikerült változtatniuk az indiánok tulajdonságain, és bár kétségtelen, hogy ha akarják, el is pusztíthatták volna a törzseiket, ahhoz sohasem volt elég erejük, hogy civilizálják és behódolásra kényszerítsék őket.

Míg a néger a szolgaság legszélső határán helyezkedik el, az indián a szabadság legvégső határán. De a rabszolgaság ugyanolyan szerencsétlen következményekkel jár az első, mint amilyen szerencsétlenséggel jár a szabadság az utóbbi esetében.

A néger még saját személyével sem rendelkezik szabadon, és ha történetesen saját életét szeretné élni, azzal idegen tulajdont akar birtokba venni.

Mihelyt a vadonban élő ember cselekvésre adja fejét, magára van utalva. Legfeljebb családja tekintélyét kell valamenynyire tiszteletben tartania. De fejet sohasem hajtott felebarátja előtt. Senki se tanította meg rá, mi a különbség szándékos engedelmisség és szegyenletes függőség között, a törvénynek pedig még a nevét sem ismeri. Az ő szemében azt jelenti a szabadság, hogy nem hajlandó betagozódni a társadalmi hierarchiába, és még élvezi is ezt a minden alárendeltséget elutasító barbár szabadságot; az indián inkább meghal, de a szabadság egyetlen morzsájáról sem hajlandó lemondani. Bizony, nem sok fogást talál a civilizáció az ilyen emberen.

A néger viszont szakadatlan erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy az őt kirekesztő társadalom befogadja; igazodik elnyomói ízléséhez, magáévá teszi nézeteiket, még utánozza is őket, csak hogy mindjobban elvegyüljön közöttük; mivel már születésekor értésére adják, hogy olyan emberfajhoz tartozik, amely alacsonyabb rendű a fehérkéhez képest, ezt el is hiszi, és emészti a szegyen emiatt. A rabszolgaság nyomát fedezi fel minden arcvonásában, és ha tehetné, örömmel szabadulna meg önmagától.

Az indián képzeletvilága viszont, épp ellenkezőleg, tele van az állítólagos előkelő származás fantáziájával. Gőgös álmok közt éli életét, és ugyane

gőgös álmok közt távozik az élők sorából. Eszébe se jut, hogy alkalmazkodjon szokásainkhoz, sőt, úgy ragaszkodik foggal-körömmel a barbársághoz, mintha ez etnikumának megkülönböztető jegye volna, és határozottan elutasítja a civilizációt, nem mintha gyűlölné, sokkal inkább abbéli félelmében, hogy még véletlenül se hasonlítson az európaiakra.

Kézműipari termékeink tökéletességével csak a végtelen erdőségek lehetőségeit, katonai taktikáinkkal csak a fegyelmetlen vakmerőséget, terveink elmélyültségével csak a civilizálatlan élet spontán ösztöneit tudja szembe állítani. Ez az egyenlőtlen küzdelem lesz a veszte.

A néger viszont keveredni szeretne az európai-val, csak képtelen rá. Ez az indiánnak bizonyos mértékig talán sikerülne, ő azonban méltóságán alulinak tartja, hogy megpróbálkozzék vele. Az elsőnek szolgálai engedelmességénél fogva rabszolgaság a sorsa, az utóbbinak gőgje miatt a kipusztulás.

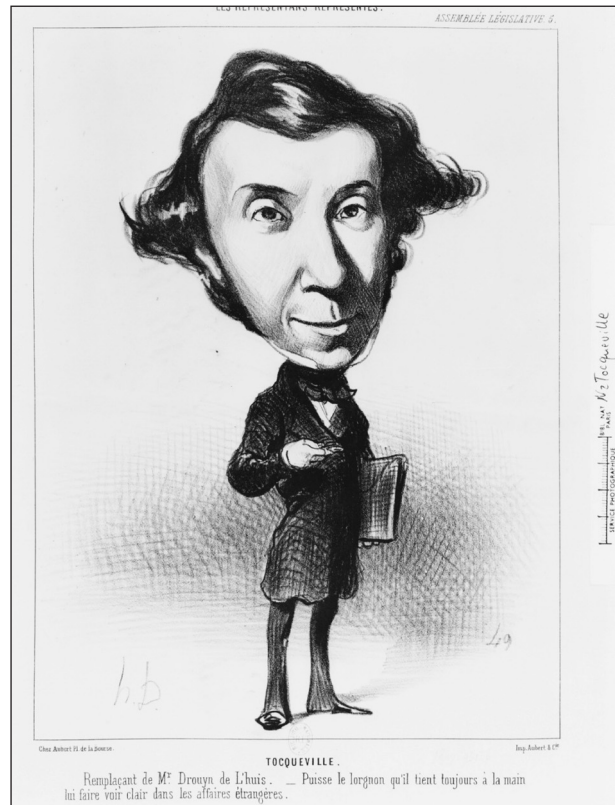
***

Az indiánok mindig is elszigetelten éltek életüket, és ugyanebben az elszigeteltségben fognak meghalni is; a négerek sorsa viszont – hogy úgy mondjam – teljesen összefonódik az európaiakéval. A két etnikum ezer szállal kapcsolódik egymáshoz, de keveredni nem keveredik. Egészen elkülönülni ugyanolyan nehéz nekik, mint egyetlen közösséggé kovácsolódni.

Az Egyesült Államok jövőjét beárnyékoló bajok közül alighanem az a legfélelmetesebb, hogy feketék is élnek a területén. Amikor arra a kérdésre keressük a választ, hogy mi okozza az ország jelenlegi problémáit, és hogy a jövő milyen veszélyeket rejt magában az Unióra nézve, bárholnan induljunk is, mindig ennél az elsődleges ténynél fogunk kilyukadni.

Sokáig kell erőlködniük az embereknek, amíg a nagy erőlködés eredményeképp sikerül nekik hozsuzsan tartó bajokat létrehozni. Ezek között akad olyan is, amelyik olyan alattomosan hatol be a világba, hogy első időben szinte észre se lehet venni a hatalom szokásos visszaélései közepett. Ezt a nyavalyát valaki, akinek nevét nem jegyzi fel a történelem, mint valami elátkozott csírárt elveti a talajban, majd az, önmagából merítve további táplálékát, könnyedén szárba szökken, és növekedni kezd együtt a társadalommal, amely befogadta. Ez a nyavalya: a rabszolgaság. [...]

Az ember természetéből fakadó előítélet készítésére nézi le azt, aki valamikor mélyen alatta állt a társadalmi hierarchiában; az egykori rabszolgát hiába egyenjogúsították, az iránta való megvetés

Alexis de Tocqueville. Honoré Daumier litográfiája (1849)

még sokáig eleven. A vagyoni helyzet vagy a törvény által előidézett valós egyenlőtlenység helyét ilyenkor másféle – immár képzeletbeli – egyenlőtlenység foglalja el, amelynek a szokásokba kapaszkodnak a gyökerei; csakhogy az ókorban a rabszolgaságnak ez a másodlagos következménye nem tartott örökké. A felszabadított rabszolga annyira hasonlított a szabad felmenőkkel rendelkező szabad emberre, hogy egy darab idő után már nem is lehetett köztük különbséget tenni.

Az ókorban semmi se volt nehezebb a törvények megváltoztatásánál; a moderneknél viszont a szokások megváltoztatása a legnehezebb, és ami minket illet, nekünk pontosan ott kezdődik a nehézség, ahol az ókorban véget ért.

A moderneknél ugyanis a rabszolgaság nehezen megragadható és elvont ténye a lehető legtragikusabb módon kapcsolódik össze az etnikai különbség nagyon is anyagi és megváltoztathatatlan tényével. A rabszolgaság emléke beszenyeezi az etnikumot, az etnikum pedig őrzi a rabszolgaság emlékét.

Egyetlen olyan afrikai sincs, aki önszántából érkezett az Újvilág partjaira; amiből az következik, hogy akik napjainkban ott élnek, azok vagy rab-

szolgák, vagy felszabadított rabszolgák. Ez a magyarázata annak, hogy a néger miért örökíti át már pusztán létével is leszámított-jaira a gyalázat külső jegyeit. Törvénnyel fel lehet számolni a rabszolgaságot. A rabszolgaság nyomait azonban csak Isten tudja eltüntetni a föld színéről.

Mindebből az következik, hogy a mai rabszolga meg a rabszolgatartó között nemcsak az a különbség, hogy az előbbi nem szabad; kettejük származása is különböző. A néger felszabadítható, azon a tényen azonban nem tudsz változtatni, hogy mindig is idegen marad az európai szemében.

És ez még messze nem minden: ez az alacsony sorban született ember, ez az idegen, akit a rabszolgatartó társadalom intézménye hozott közzénk, olyan külső megjelenésére nézve, hogy csak üggyel-bajjal ismerjük fel benne az emberiség legáltalánosabb jegyeit. Arca visszataszító, szellemi képességei korlátoltak, ízlése közönséges; nem sok kell hozzá, hogy úgy nézzünk rá, mint valami közbülső lényre, ami állatnak ugyan nem állat, de még nem is ember.⁵

Ha egyszer a modernek eltörlik majd a rabszolgaságot, három – még a rabszolgaságnál is megfoghatatlanabb és makacsabb – előítélettel is le kell számolniuk. Ezek: a rabszolgatartó előítélete, az etnikummal kapcsolatos előítélet, valamint a fehér ember előítélete.

Mi, nem kis szerencsénkre, olyan emberek közt láttunk napvilágot, akiket a természet hozzánk hasonlóknak teremtett, és akiket a törvény velünk egyenlőnek ismer el; amiért is nekünk különösen nehéz felfogni, milyen áthidalhatatlan szakadék választja el az amerikai néger az európaiától.

Nem is olyan régen még saját szemünkkel láthattuk, hogy nálunk is milyen óriási egyenlőtlenlégek léteztek; ezeket az egyenlőtlenlégeket a törvényalkotás jogával rendelkező hatalom tartotta fenn. Pedig semmi sem áll olyan távol a valóságtól, mint a törvény által garantált alsóbbrendűség! Semmi sem olyan ellentétes az emberi ösztönnel, mint azok az állandó különbségek, amik egymáshoz hasonló embereket választanak el egymástól. De hiába, ettől még ezek a különbségek évszázadokon át fennmaradtak, és számos helyen mind a mai napig léteznek, arról nem beszélve, hogy mindenütt olyan mély nyomokat hagytak a fejekben, hogy az idő se nagyon tudja elhalványítani őket. Ha már a törvény által biztosított egyenlőtlenléget is ilyen nehéz felszámolni, hogyan lehetne eltörölni azt az egyenlőtlenléget, amelynek mélyen az emberi természetben ágyazódnak a gyökerei?

**Rabszolga-kereskedés az Egyesült Államokban.
Ismeretlen alkotó metszete (1830)**

Ami engem illet, ahogy elnézem, hogy az egykori arisztokraták különböző csoportjainak, bármifélek legyenek is, milyen nehéz beolvadniuk a nép tömegébe, ha elnézem, milyen különleges igyekezettel próbálják évszázadokon át megőrizni azokat a csak a fejekben létező korlátokat, amelyek a köznéptől elválasztják őket, biztos vagyok benne, hogy az arisztokrácia sohase fog eltűnni, már csak azért sem, mert jól látható és örökéletű jelek alkotják az alapzatát.

Ennélfogva mindazok, akik abban reménykednek, hogy az európaiak egy szép napon teljesen el fognak keveredni a négerekkel, szerintem hiú ábrándokban ringatják magukat. A magam részéről ebben korántsem vagyok olyan biztos, ugyanis egyetlen olyan tény se látok magam előtt, ami erre utalna.

Ahol a fehérek voltak erősebbek, mindmostanáig mély megvetéssel sújtották vagy rabszolgaságban tartották a négereket. Ahol viszont a néger volt erősebbek, utolsó szálig elpusztították a fehéreket; egyelőre ezt a végösszeget írhatjuk a két etnikum kapcsolatának számlájára.

Aki napjainkban veszi szemügyre az Egyesült Államokat, azt látja, hogy az ország bizonyos részében a két etnikumot elkülönítő válaszfal csak a törvényekben van leomlóban, de nem a szokásokban: én magam is látom, hogy a rabszolgaság egyre jobban visszaszorul; az előítélet azonban, ami következménye, változatlan.

Az Unió egy részében a néger már nem rabszolgák: talán bizony közelebb kerültek a fehérekhez? Aki csak rövid ideig élt az Egyesült Államokban, tapasztalhatta, a két etnikum nemhogy nem közeledett, de távolodott egymástól.

Mi több, véleményem szerint azokban az államokban, amelyekben eltörölték a rabszolgaságot, a faji előítélet sokkal erősebb, mint azokban az államokban, amelyekben a rabszolgaság még általános,

és ez az előítélet sehol se olyan heves, mint azokban az államokban, amelyekben a rabszolgatartás sohasem létezett.

Igaz, hogy az Unió északi részén, a négereknek törvényadta joguk, hogy fehérekkel házasságot kössenek; a közvélemény azonban megbélyegzi a fehér férfit, aki néger nőt vesz feleségül, és ilyen esetre nem is nagyon van példa.

Csaknem minden államban, amelyben a rabszolgaságot eltörölték, választójogot adtak a négereknek; de halálos veszedelemben forog, aki élni is próbál ezzel a joggal. Ha a néger valamilyen erőszakos cselekedet áldozata, panaszt emelhet, de ügyében fehér bírák fognak ítélezni. A törvény ugyan lehetővé teszi, hogy ő is odaüljön az esküdtek közé, az előítélet azonban kizárja ebből a testületből. Ahogy kizárják a fiát is abból az iskolából, amelyben európaiak csemetéi tanulnak. A színházban még aranyáron sem válthatna jegyet olyan helyre, ahol egykori rabszolgatartói ülnek; és a kórházban sem fektetik soha fehérek melletti ágyra. Azt nem tiltják meg neki, hogy ugyanahhoz az Istenhez intézze fohászait, akihez a fehérek, de velük egy oltár előtt nem imádkozhat. A négereknek megvannak a saját papjaik és templomaik. A mennyország kapuját sem zárják be előtte: az egyenlőtlenség azonban a túlvilágon sem ér véget. Miután a néger eltávozott a földi világból, porhüvelyét félreeső helyen földelik el, és még a halál előtti egyenlőségben is fennmarad társadalmi helyzetének egyenlőtlensége.

Így a néger szabadnak szabad ugyan, de osztozni nem osztozhat a vele egyenlőnek deklarált fehér ember jogaiban és szórakozásaiban, gondjaiban és fájdalmaiban, sőt, még temetkezési helyében sem. Sehol se mutatkozhat vele, nemhogy az életben, de még a halálban sem.

Délen, ahol a rabszolgaság még létezik, a fehérek nem tartják maguktól ilyen görcsösen távol a négerek; ott a fehérek néha megosztják a négerekkel gondjaikat és örömeiket. A törvények, igaz, szigorúbbak velük szemben, a szokások viszont türelmeesebbek, engedékenyebbek.

A déli rabszolgatartó minden további nélkül felemelheti magához rabszolgáját, utóvégre tudja tudja, bármikor visszalökheti a porba. Az északi fehér ember már nem látja világosan a határvonalat, amely a meggyalázott fajtól elválasztja, annál mániákusabban különíti el magát a négertől, már csak azért is, mert retteg attól, hogy egy nap végleg elkeveredik vele.

A déli amerikai életében azért előfordul, hogy az emberi természet egy időre egyenlőséget teremt fehérek és feketék között. Északon azonban a fehérek gögje akkora, hogy még az ember legsodrób

szenvedélyét is lehűti. Az észak-amerikai talán bele is egyezne, hogy néger nő legyen alkalmi szexuális partnere, ha a törvényhozók kijelentenék, hogy a férfi nem köteles vele megosztani otthonát; de mivel a törvény lehetővé teszi a házasságot fehérek és feketék között, a fehér férfi irtózáttal fordul el sötétbőrű alkalmi partnerétől.

Így történt, hogy az Egyesült Államokban a négereket eltaszító előítélet látszólag annál erősebb, minél általánosabb a négerek felszabadítása, és az egyenlőtlenség annál inkább meggyökeresedik a szokásokban, minél jobban elhalványul a törvényekben.

De ha az Egyesült Államokban élő két emberfaj egymáshoz való viszonya olyan, mint amilyennek imént ábrázoltam, akkor mi a magyarázata annak, hogy míg az amerikaiak az Unió északi részén teljesen eltörölték a rabszolgaságot, délen nemcsak megőrizték, de a korábbinál is kíméletlenebb módon élnek a rabszolgamunka lehetőségével?

A kérdésre nem könnyű válaszolni. De annyi bizonyos, hogy korántsem a feketék érdekében törölték el a rabszolgaságot az Egyesült Államokban, hanem a fehérekében.⁶

Ádám Péter fordítása

JEGYZETEK

- ¹ Tocqueville főleg a francia orvos-biológus Marie Jean Pierre Flourens (1794–1867) munkáit tanulmányozta; Flourens Georges Cuvier elhunytja után a Collège de France-ban a híres biológus katedrájának volt az örököse.
- ² Tocqueville, *Œuvres*, II, *Édition publiée sous la direction d'André Jardin*, Gallimard, Paris, 1992, 397.
- ³ Tocqueville, igaz, itt a *race* ['faj'] kifejezéssel él, a francia szónak azonban ekkor még nincsen (sőt, még Renannál sincs) semmilyen rasszista mellékíze. A *racisme* szó csak a XX. század legelején jelenik meg a francia nyelvben.
- ⁴ L. Gustave de Beaumont: *Marie ou l'esclavage aux États-Unis, tableau de mœurs américains*, I–II, Paris, Librairie Charles Gosselin, 1835.
- ⁵ Hogy a fehérek megváltoztassák véleményüket, és többé ne úgy nézzenek az egykori rabszolgákra, mint morálsan és intellektuálisan alsóbbrendű lényekre, ahhoz az kell, hogy maguk a négerek is megváltozzanak, ez azonban teljesen lehetetlen, mégpedig épp e miatt a negatív vélemény miatt. [*Tocqueville jegyzete*]
- ⁶ Az itt bemutatott két szemelvény forrása: QUELQUES CONSIDÉRATIONS SUR L'ÉTAT ACTUEL ET L'AVENIR PROBABLE DES TROIS RACES QUI HABITENT LE TERRITOIRE DES ÉTATS-UNIS, in Tocqueville, *Œuvres*, II, *Édition publiée sous la direction d'André Jardin*, i. m., 378–371.; illetve POSITION QU'OCCUPE LA RACE NOIRE AUX ÉTATS-UNIS; DANGERS QUE SA PRÉSENCE FAIT COURIR AUX BLANCS, ugyanott, 394–399.